

MEMORANDUM

az Európai Parlament és a Magyar Országgyűlés képviselőihez

Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület

által a 13. Európai Bányász Kohász Találkozó alkalmával 2010.
május 28-án Pécsen rendezett

„Fenntartható fejlődés feltételei az európai bányászatban és kohászatban”

tudományos konferencia záró dokumentuma.

Pécs, 2010. május 29.

„...az energia, a természeti erőforrások és a nyersanyagok megőrzése és hatékonyabb felhasználása, valamint a termelékenység növelése jelenti iparunk és gazdaságaink jövőbeni versenyképességének hajtóerejét.”

(Konzultáció a jövőbeni „EU 2020” stratégiáról, Bizottsági Munkadokumentum, 2009. november)

Javaslatok a hazai bányászat és kohászat életképességének és stabilitásának javítására

Az Európai Bizottság és az EU szakmai szervezeteinek dokumentumait, valamint a bányászat és kohászat hazai működésére vonatkozó információkat figyelembe véve az alábbiak szerint határoztuk meg az ágazatok stabilizálására és fejlesztésére vonatkozó javaslatainkat.

Bányászat

- növelni kell a hazai nyersanyag és energiahordozó források kiaknázását és hasznosítását (ásványvagyonunk állami tulajdonban van, a kihasználtsági mutatók ugyanakkor gyengék),
- el kell hárítani a bányászati és kitermelési jogok megszerzését súlyosan fékező akadályokat,
- az állam teremtsen meg az ásványvagyon gazdálkodás felelős rendszerét,
- a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal legyen aktívabb a potenciális bányaterületek azonosításában és az ezzel kapcsolatos hosszú távú földhasználati tervek kialakításában,
- a nemzeti földtani szolgálatok alakítsanak ki nemzetközi hálózatot az információk jobb terítése és egy integrált adatbank kiépítése céljából („Európa beneath our feet” knowledge network),
- a földgázzal kapcsolatos egyoldalú importfüggőség mérséklése érdekében támogatni kell a reménybeli hazai földgázvagyon (hagyományos és nem-hagyományos) felkutatását és kitermelését,
- növelni kell a hazai szénvagyon használatát a villamos energiatermelésben. Folytatni kell a bányászat és a tüzeléstechnika műszaki fejlesztését, szükség szerint a legújabb technikai megoldások figyelembe vételével (a keletkező CO₂ leválasztása; a szén föld alatti elgázosítása); ezekre jó geológiai adottságaink vannak,
- a hazai földalatti vízkészleteket és vízbázisokat meg kell óvni és olyan állapotban megtartani, hogy használatuk hosszú távon fenntartható legyen,
- az USA és Japán mintájára azonosítani kell az EU, ill. hazánk szempontjából legfontosabb stratégiai nyersanyagokat, azok beszerzési lehetőségeit és ezek alapján gondoskodni kell beszerzésük megfelelő biztonságáról, amihez a külpolitika és a nemzetközi kereskedelempolitika eszközeit is fel kell használni. Ez a kohászat szempontjából is létfonosságú.
- Indokolt a geotermiai kutatások, beruházások és áramátvitel támogatása.

Kohászat

- A klímapolitika célkitűzéseinél figyelembe kell venni, hogy az európai kohászat technikailag egyike a legfejlettebbeknek, ahol a fajlagos anyag- és energiafelhasználás lényegesen kisebb az átlagosnál és hagyományos eszközökkel már csak kismértékben csökkenthető.
- Az áttörést hozó megoldások kifejlesztése és bevezetése rendkívül költségigényes, ezért amennyiben az EU továbbra is a CO₂ emisszió drasztikus csökkentését vállalja - az Uniónak jelentős támogatást kell biztosítani az ilyen projektekhez.
- A klímapolitika csak akkor lehet hatékony, ha a többi nagy CO₂ kibocsátó is az EU-hoz hasonló klímapolitikát vállal. Ennek hiányában felül kell vizsgálni a célkitűzéseket
- A CO₂ kereskedelem növeli a villamos energia árakat, ami rontja az EU területén működő vállalatok versenyképességét. Ezt megfelelő módon kompenzálni kell.
- A környezetvédelmi szabályozást egyszerűbbé és átláthatóbbá kell tenni. El kell kerülni a módosítások, új rendeletek számának rohamos növekedését, csökkenteni kell a túldimenzionált jelentési kötelezettségeket, a szabályozók kidolgozásába és a döntések meghozatalába jobban be kell vonni az ágazatok képviselőit.
- A fém- és acélhulladékok nemzetközi piacán tisztességtelen eszközök is alkalmazásra kerülnek. A fémhulladékok exportját korlátozó eszközökkel szemben fel kell lépni, ill. végső esetben hasonlókat kell bevezetni.
- A piacpolitikának biztosítani kell, hogy az EU-ba szállító országok eleget tegyenek az EU követelményeinek. Az EU a világ legnyitottabb piaca, ugyanakkor az EU-n kívüli országok gyakran kereskedelmi korlátozásokkal és támogatásokkal hozzák kedvező helyzetbe saját iparukat. Az EU piacvédelmi eszközeinek teljes tárházát ki kell használni a támogatott, ill. dömpingtermékek beszállítása ellen.
- A hazai kohászat számára nemzetközileg versenyképes energiaárakat kell biztosítani; a villamos energia tényleges termelési költségeire ráterhelt további költségelemeket ennek figyelembe vételével kell meghatározni.
- Az acélipar állami támogatásának ellenőrzésére és tiltására vonatkozó, az 1990-es évek elején hozott EU szabályok sokkal szigorúbbak, mint a többi ágazatra vonatkozó előírások. Ezek a szabályok betöltötték szerepüket; ma azonban, amikor Közép-Európa országainak zöme évek óta EU tag, indokolatlan a további fenntartásuk. Emiatt az acélipar számos pályázati lehetőségből eleve ki van zárva, ami rontja fejlesztési lehetőségeit.

A javaslatok jelentős részének realizálásához a hazai és EU-szintű szabályozás felülvizsgálatára, ill. módosítására van szükség; ehhez kérjük a képviselők támogatását.

Javaslatainkat a következő rövid háttéranyaggal támasztjuk alá.

1. A bányászat és kohászat helye a magyar gazdaságban

A hazai bányászat (szénbányászat, szilárd ásványbányászat, kőolaj, földgáz és vízbányászat) és kohászat (acélipar, fémipar, öntészet) jelenleg mintegy 30.000 főt foglalkoztat közvetlenül; a hozzá kapcsolódó tevékenységeket figyelembe véve 100.000-re tehető a két iparág működésétől függő emberek száma. Az ágazatok termelési értéke meghaladja a 3.000 Mrd Ft-ot, ami az ipar teljesítményének kb. 17%-a. Az ágazatoknak a termelésük visszaesése ellenére meghatározó szerepe van a hazai gazdaság megbízható nyersanyag és alapanyag ellátásában, szállításaik nélkül az ország gazdasága és lakossága kiszolgáltatottá válna a külföldi piacok esetenként váratlan és irracionális változásainak, importot váltanak ki és, különösen a kohászatnak, jelentős az exportteljesítménye.

2. A nyersanyagok és alapanyagok stratégiai szerepe a gazdaságban

A nyersanyagok, energiahordozók és alapanyagok a társadalmak fenntartása és fejlődése szempontjából meghatározó fontosságúak. A társadalom léte a megfelelő minőségű és mennyiségű alapanyag és energia folyamatos, biztonságos rendelkezésre állása nélkül elképzelhetetlen. Évtizedek tapasztalata, hogy a világpolitikában és világ gazdaságban a nagy nyersanyag és energiahordozó bázisokkal és alapanyaggyártó/feldolgozó kapacitással rendelkező országok, régiók érdekei uralják a nemzetközi politikát, amelyhez a szállításaiktól függő országok kénytelenek igazodni.

A nyersanyagok, energiahordozók és alapanyagok kitermelésével és feldolgozásával foglalkozó bányászat és kohászat mind az Európai Unióban, mind Magyarországon vesztese volt a nyersanyagpiac fejleményeinek az elmúlt két évtizedben. Költségszintjüket, ezáltal versenyképességüket több uniós kezdeményezés is rontotta, ami hozzájárult korábbi stratégiai szerepük elvesztéséhez, társadalmi és gazdasági megítélésük lényeges romlásához. Nem tekinthető véletlennek, hogy az Európai Unió egész iparában – kisebb vagy nagyobb mértékben ugyan – hasonló folyamat zajlott le. A Lisszaboni Szerződés célkitűzéseitől való lemaradás, majd a Koppenhágai Klímakonferenciának a kudarca, a kialakult globális válság pedig különösen bizonyítja, hogy az eddigi és a tervezett út nem vezethet eredményre.

Számos jel utal arra, hogy az Európai Unió a nyersanyagokkal és alapanyagokkal kapcsolatos politikáját felül kívánja vizsgálni. Az Európai Bizottság „EU 2020” stratégiáról készített munkadokumentuma erre külön felhívja a figyelmet (l. fent). Hasonló szemléletre van szükség a hazai kormányzat és iparpolitika esetében is.

3. A hazai bányászat és kohászat működését befolyásoló gazdaságpolitikai tényezők

A hazánkban működő bánya- és kohóvállalatok, öntödék működését és versenyképességét jelentősen befolyásolja az EU közösségi jogi feltételrendszer. A hazai szabályozók egy része az uniós rendeletek változatlan formában való átvételként alakul ki, a gazdaság földrajzi és geopolitikai sajátosságainak kellő mérlegelése nélkül. A magyar kormányzatnak és törvényhozásnak a jogrendszer nem elhanyagolható mozgásterében több figyelmet célszerű fordítani a szabályozás nyersanyag-energetikai blokkot érintő részeinek, részleteinek hazánk sajátosságait tekintetbe vevő alakítására. Ezt a lehetőséget számos tagország eredményesen használja ki gazdasága működési feltételeinek javítása érdekében.

A két ágazatnak több olyan *közös jellemzője* van, amely az alapvetően szolgáltatási rendszerekre szabott szabályozás viszonyai között veszélyezteteti stabilitásukat, ill. külső megítélésüket. Ilyenek például a következők:

- Mindkét ágazat beruházás- és tőkeintenzív; így a tőke megtérülése csak hosszabb távon lehetséges, ezért helytelen gazdaságpolitikai, ill. stratégiai megítélésüket a konjunktúra rövid távú változásaira alapozni.
- Az EU bánya- és kohóipara az elmúlt évtizedekben erősen sorvadt; a nyersanyagok és kohászati termékek nagy része importból származik. A szénhidrogén energiahordozók, a kokszolható szén és a kohászat egyéb nyersanyagainak forrásai jelentős részben politikailag és/vagy gazdaságilag instabil régiókban vannak. A szállítások biztonsága ezért még rövidebb távon is veszélybe kerülhet.
- Európa és hazánk egyaránt jelentős kiaknázatlan készletekkel rendelkezik mind szilárd energiahordozókból, mind ásványkincsekből; kohászatának teljesítőképessége pedig a nemzetgazdasági szempontból indokolatlan, kényszerű leépítések ellenére sincs kihasználva.
- Ha az EU, ill. hazánk importfüggése az energetikában és az iparban a jelenlegi szinten marad, vagy tovább nő, akkor elkerülhetetlen a szállítóktól való politikai és gazdasági függőség növekedése.
- A környezetvédelem, különösen pedig a klímavédelem vulgáris, gyakran irracionális, egyoldalú túlhangsúlyozása veszélyezteteti a nemzetközi versenyképességet és nagy mértékben hozzájárul mindkét ágazat társadalmi megítélésének romlásához.
- Ezzel is összefügg, hogy sem EU-szinten, sem hazai szinten nincs deklarált stratégia ennek a két ágazatnak a jövőbeni szerepéről a gazdaságban, a szénbányászat tekintetében pedig, a világon egyedül Európában, eluralkodott a politikában a káros vízió a szénmentes gazdaságos energetika kialakításáról.
- Az ezeréves múlttal rendelkező magyar bányászat és kohászat sok értékes történelmi emlékkel, emlékhellyel rendelkezik. Fenntartásuk egyre nehezebb és féltő, hogy jelentős részük előbb-utóbb veszendőbe megy.

A következőkben javaslataink alátámasztására, teljességre való törekvés nélkül felsorolunk néhány, a hazai bányászat- és kohászat működése szempontjából különösen kritikus gazdaságpolitikai tényezőt.

3.1. Bányászat

Hazai helyzet

Magyarország az elmúlt évtizedekben kialakult közfelfogással ellentétben a szénnel és ásványi nyersanyagokkal *közepesen* ellátott országok közé tartozik. Gazdaságosan kiaknázható szénvagyonunk a jelenleginek többszörösét kitevő kitermelést figyelembe véve is több, mint 100 évre elegendő; a Mecsekben megkutatott urán ércvagyonból a Paksi Atomerőmű részére még 40 évnyi üzemanyagot lehetne előállítani; világviszonylatban is jelentősnek mondható réz-, cink- és ólomtartalmú polimetallikus ércvagyonunk; az ismert bauxitkészleteket kiaknávva mind a speciális timföldgyártás, mind egy ésszerűen, versenyképes árú villamos energiával működtetett alumínium ipar igényei kielégíthetők lennének. Az elmúlt 40 év elhibázott döntései miatt azonban ezek a lehetőségek kihasználatlanok. Miközben nyersanyagkészleteink a földben maradnak, a kincstár nem kap bányajáradékot, az önkormányzatok adókat, a bányavidékeken nincsenek munkalehetőségek. Szénvagyonunkból egyedül a lignit kitermelés folyik elfogadható, de a gazdaságilag indokoltat messze el nem érő szinten, és sok, jelentős részben gerjesztett ellenérzés kíséretében.

Az elhibázott nyersanyag politikát alapvetően csak a kő-, kavics, homok és egyéb építőanyagok bányászata tudta sikeresen átvészelni az építőipar és útépités felhasználásának köszönhetően.

A felszín alatti vizek tekintetében hazánk jó helyzetben van. Az ivóvíz ellátás több, mint 90%-a földalatti készletekből származik; gondot okoz azonban, hogy nagy részük a szennyezés szempontjából sérülékeny környezetben található. Jelentős ásványvíz és termásvíz készleteink kitermelése az elmúlt évtizedben rohamosan nőtt, ami esetenként a készletek nagymértékű csökkenését eredményezte. A kitermelés jogi feltételrendszerét ennek tükrében célszerű felülvizsgálni.

Geotermikus adottságaink jobb kihasználására fejlesztendő a hő- és villamos energia termelése.

EU-fejlemények

Az EU villamos energia termelésének kb. 30%-a szénbázisú. A földrajzilag hozzánk közeli országok egész sorában ez az arány meghaladja az 50%-ot, Lengyelországban pedig a 90%-ot. Az erőművekben felhasznált *szén* döntő többségét az Unió területén bányásszák ki, ami igen nagy ellátási biztonságot jelent. Az elmúlt évtized erőltetett és egyoldalú klíma- és környezetvédelmi intézkedései azonban mind a közvélemény, mind a politika szemében gyanússá tették a szénbányászatot és a

szénfűtésű erőműveket, ami a szénalapú villamos energia termelését drágító költséges válaszlépéseket igényelt az ágazat részéről. Ezek között vannak biztató technikai-technológiai válaszok. Kialakult a „clean coal concept” (tisztá szén koncepció), technikailag bizonyítást nyert, hogy a szénbázisú villamos áram termelés CO₂ emissziója megfelelő módszerekkel minimálisra csökkenthető, akár meg is szüntethető. A módszerek széleskörű ipari bevezetése azonban a tudomány mai állása, a gazdaság teljesítőképessége következtében még várat magára.

Az új eljárások alkalmazása ugyanis hatalmas költségnövekedéssel jár. A klímaváltozás és az emberi tevékenységek által kibocsátott CO₂ mennyisége közötti összefüggés tudományos bizonyítása ugyanakkor még távolról sem teljes; ma legfeljebb egy erősen valószínűsíthető hipotézisként fogható fel. A tudomány és a technika állása szerint a belátható jövőben az emberiség nem mondhat le a fosszilis energiaforrások használatáról; villamos energiát legolcsóbban a helyben kitermelt szénből lehet előállítani, a kohászatban a kokszt nélkülözhetetlen. A lemondás ezen létfontosságú anyagok termeléséről ott, ahol adottak a természeti adottságok több, mint könnyelműség. A helyes választ a kérdésre ésszerűbb a politika helyett a tudománytól várni.

Az *ásványbányászat* területén az Unió országaiban a 20 század utolsó évtizedeiben hasonló folyamatok zajlottak le, mint hazánkban. Európában erősen el-sorvadt a bányászat; a kohászat és a feldolgozóipar elsősorban importból szerzi be a nyersanyagokat. A gazdaság azonban az elmúlt évtizedekben több alkalommal is megtapasztalta az importfüggőség súlyos veszélyeit. Ennek ismeretében üdvözljük a „Raw Materials Initiative” (Nyersanyag iniciatíva) és az olyan egyéb programok, dokumentumok kidolgozását, amelyek hozzájárulhatnak a nyersanyag-energetikai blokk valós helyzetének és értékének megvitatásához

3.2. Kohászat

Hazai helyzet

A hazai vas- és fémkohászat, öntészet súlya a gazdaságban a közhiedelmekkel ellentétben mindig kisebb volt a környező országokénál. A rendszerváltást megelőzően azonban az ország méretéhez képest átlagosnak volt mondható a vaskohászatunk és az öntészetünk, erős volt a hazai nyersanyagra alapozott alumíniumiparunk és specializálódott, korszerűnek mondható rézfeldolgozásunk. 1990 után vaskohászatunk a felére zsugorodott, a primer alumínium termelés és a rézkohászat megszűnt. Az általában kisebb méretű, rugalmasabb vállalatokból álló alumínium és vas öntészet megfelelően tudott igazodni az új piaci követelményekhez, többek között jól kihasználva a járműipar látványos fejlődését. A vas- és fémipari feldolgozó üzemek nagy része – többnyire külföldi kezekben – életképes maradt és működik.

A vasipar és a primer alumínium termelés leépülését az örökölt szerkezeti problémák mellett az iparpolitika hibái idézték elő: nem vették figyelembe, hogy a feldolgozó vertikumtól elszakított, anyag- és energia intenzív primer kohászat önmagában hazánkban nem lehet versenyképes, különösen az egyéb tevékenységek számára esetleg

még elfogadható, dráguló import energiahordozókra alapozott magas energiaárak mellett. A meglévő bauxitvagyon kitermelését politikai indíttatású jogi lépések akadályozták meg, kizárva az alumínium ipar hazai nyersanyaggal való ellátásának lehetőségét. A vaskohászati vállalatok egy részének rövid távú érdekek mentén történt privatizációja esetenként többszöri külföldi tulajdonosváltáshoz vezetett, ami a piacok elvesztését, a dolgozói morál, szakértelem csökkenését eredményezte.

Az uniós tagság további nehézségeket hozott: a régi tagországok féltették saját kohászatukat az új belépőktől és az állami támogatások tiltásával (amit korábban a régi tagok messzemenően kihasználtak saját kohászatuk stabilizálására), továbbá a környezet- és klímavédelmi szabályozók folyamatos szigorításával, a belső piacról származó (de esetenként máshonnan importált) termékek elleni piacvédelem kizárásával súlyos problémák elé állították a hazai vállalatokat. A 2008 végén kialakult globális válság az átlagnál jobban sújtotta az ágazatot: legnagyobb felhasználói, a járműipar és az építőipar termelése esett vissza legjobban.

EU-fejlemények

Az EU kohászata a termékek és a technológiák színvonalát illetően a nemzetközi élvonalba tartozik. Az ezredfordulóig ez általában elegendő is volt stabilitásának biztosításához: az időszakos válsághelyzeteket kezelni tudta és folyamatos innovációs tevékenységének eredményei versenyképessé tették a világpiaccon. Az ezredfordulót követően Kína hirtelen és rendkívül gyorsan növekvő termelése és felhasználása felborította a látszólagos piaci egyensúlyt: az alapanyagok ára néhány év alatt többszörösére nőtt, majd Kína – amely hosszú ideig a legnagyobb importőr volt – 2008-ra acélból a legnagyobb nettó exportőrré vált.

A globális piaci nehézségek mellett az Európai Bizottság további terheket rakott az energia intenzív termelő ágazatok vállalataira: élenjáró szerepet vállalt a környezetvédelemben és a klímavédelemben. Ennek eredményeként a környezetvédelmi szabályozás folyamatos szigorítása van folyamatban (az új rendeletek, ill. a régiek revíziójának a száma évente meghaladja a 100-at), ami nemcsak műszaki, hanem adminisztrációs feladatokkal és költségekkel is túlterheli a vállalatokat. Az emisszió kereskedelem bevezetése jelentősen növelte a villamos energia árát és egyelőre nem világos, hogy a kohászat mennyi kvótavásárlásra fog kényszerülni 2012 után.

A növekvő nyersanyagárak, valamint a klíma- és környezetvédelem többletköltségei súlyosan veszélyeztetik az EU-ban működő kohászati vállalatok nemzetközi versenyképességét. Az Európai Bizottság ebben a helyzetben sem tesz sokat az ágazat érdekében: az EU piacvédelme gyenge és közismert tény, hogy az EU piaca ma a legnyitottabb a világon.

Pécs, 2010. május 28.